

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Miniált kéziratokat sokszorosító egyesület. 1910 végén új társaság alakult Párisban azzal a czéllal, hogy tagjai számára a középkori miniatűröket megbízható hasonmásokban kiadja. A jó papíron, tetszetős formában kiadandó reprodukciókhoz előszó, jegyzetek, részletes bibliográfiák és indexek fognak járulni. Ezen kívül a tagok egy a tárgykörre vonatkozó *Értesítőt* is fognak kapni, melyben időről-időre egyes hasonmások és szakcikkék is megjelennek. Később a társaság műlap-sorozatokat fog előállítani, melyeket darabonként is áruba fognak bocsátani. A társaságnak már eddig is felajánlották letét gyanánt régebbi kiadványok rézlapjait, melyekről az amatőrök csekély díjért levonatot kaphatnak.

Az eredetére és igazgatására francia egyesület egyetemességre törekszik úgy a résztvevőket, mint kiadványait illetőleg. Az első kiadvány egy fényes *Bible moralisée* összes lapjainak a reprodukálásából fog állani, mely a XIII. sz. francia miniatűr-festészet remeke s a mely három részre szakítva az oxfordi Bodleiana-ban, a londoni British Museumban és a párisi Bibliothèque Nationaleban őriztetik. A 638 levélből álló mű 5000-nél több festett medaillont tartalmaz. A reprodukció négy kötetből fog állani bevezetéssel és részletes indexszel. A teljességében reprodukált kéziratot mintegy húsz táblán egyéb, hasonló irányú kéziratokból vett képek fogják kiegészíteni.

Háromféle tag: pártolók évi 100 fr., rendesek évi 25 fr. s életfogytiglaniak egyszersmindenkorra 2500 fr. lefizetésével. Társulatok, könyvtárak s egyéb jogi személyek életfogytiglani tagságot nem válthatnak. A tagdíjak a kiadványok költségeire s az ezzel kapcsolatos egyéb kiadásokra, továbbá egy alaptőke alakítására fordíthatnak. A pártoló tagok a tagdíj fejében az összes kiadványokat megkapják, a rendes tagok csupán az *Értesítőt* s joguk van, a mennyiben a készlet tart, az évi képes kiadványt 75 fr. lefizetésével kiváltani. A több kötetes kiadványoknál azonban kötelezniök kell magukat az egész mű átvételére. A fölös lapokból tárgyszerinti sorozatok alakíthatnak s egyenkint is áruba bocsáthatnak.

Nagyszabású kézirat-katalogus jelent meg ez év folyamán *Manuscrits sur vélin avec miniatures du Xe au XVIe siècle* czimen Leo Olschki firenzei antikvárius kiadásában. Ez a híres czég 74-ik katalógusa, mely a birtokában levő s eladásra szánt illuminált kéziratokat írja le. Gazdagabb, érdekesebb e nemű gyűjtemény alig van ma kereskedő kezén. Olschkinak volt hozzá kitartása és pénze, hogy ezt mindedig így együtt

tartsa, nem manipulált vele addig, míg az egészet föl nem dolgozta a maga és mások okulására. A könyvtárak és a szakemberek megbecsülhetetlen hasznát veszik a miniatűr-kiadványoknak; nem állnak rendelkezésükre — vagy csak igen csekély mértékben — nagy fotografiai czégektől készített reprodukciók, mint a képtáraknak és a szoros értelemben vett művészettörténészeknek. A miniatürrrel dolgozóknak folyóiratokból és gyűjteményi katalógusokból kell az összehasonlító anyagot összehöngészni. Így a kereskedők kiadványai is tudományos segédeszközökké lesznek, a minék a nagy antikváriusok tudatában vannak.

Olschkinak dicséretére válik, hogy legujabb katalógusával szemben alig kell a tudományos mértéket a — természetesen jogosult — üzleti érdek rovására leszállítani.

Leírásai minden fontos körülményt felölelnek. Fontosabb darabnál a meghatározás indokolását is kapjuk. A gyűjtemény nem egy kodexét különben már ismertették szakemberek az Olschki ügyesen szerkesztett folyóiratában, a Bibliofilában. Mint hiányt kell megemlíteni, hogy némelyütt — úgy látszik túlzott óvatosságból — nem ad elegendő meghatározást, van eset, hogy még az országot sem jelöli meg. Ma már, daczára a segédeszközök elégtelenségének, jutott annyira a miniatűr-kutatás, hogy csaknem minden emlékekkel szemben nemcsak az országot, hanem a vidék-szerinti iskolát is meg tudjuk állapítani, vagy legalább rá tudunk mutatni. Hiba az is, hogy Olschki a czimerek megfejtésével többnyire adós marad, még a reprodukált daraboknál is.

Az alábbiakban felsoroljuk a gyűjtemény nevezetesebb darabjait, megbeszélve a nézetünk szerint helytelen meghatározásokat s megjelölve az árakat. Az első szám mindig a katalógus sorszámára fog vonatkozni.

7. Latin biblia. 131 alakos inicziále. 503 ll. 25.000 francs. A katalógus a XIII. sz. első feléből származtatja; a miniatürek meghatározását illetőleg ezenkívül csak annyit mond, hogy román stílusban készültek. Keletkezését mi a század második felére tennők. A miniatürokből még nyoma van ugyan román elemeknek, a gótikusok mégis túlnyomóak: az alakok karcúsodnak, trilobált ékitményekkel találkozunk, az inicziálék külső kerete csúcsos ívekben halad. Minden jegy egybehangzóan francia kézre utal. Csaknem egészen síkábrázolás; az arcz teljesen az, benne a részletformák tollhegygyel rajzolva; ugyancsak tollhegygyel húzott, párhuzamos drótszerű hullámvonalakból álló hajzat; legyező formájú kezek; az inicziáléknak említett módon történő keretelése; dróleriek; Dávid király alakjának ikonográfiai megoldása. Melyik francia iskolából való a miniatűr? Párisra nem lehet gondolni, mert a miniatürokből stílje nem eléggé egyenletes, nem eléggé tiszta, nem tanuskodik kifogástalan formaérzékről, reprodukció alapján a technika nem látszik elsőrendűnek. E negatív jegyek Észak-Franciaországra utalnának, de viszont a miniatürokből e vidékre jellemző és angol érintkezés folytán keletkezett más lényeges jegyek híján szűkölködnek. Dél-francia miniatürra kell gondolnunk, a minék föltevésére azon körülmény is biztat, hogy a codex Luccában, a Minutoli Tegrimi-család birtoká-

ban, tehát olasz birtokban volt. A miniatűrökből vont idő és vidék meghatározásunkat a codex írása fedi; nem az elegáns, tiszta, karesú párisi, nem a kissé nyugtalan, nyers, bastarde észak-francia, hanem az olaszhoz közel álló, nyugodt ductusu, kissé tömzsi, aránylag széles betű- és sor-közben írott, kevés és rövidebb haránt-hajszálvonalal terhelt provencei gotikus betűk.

8. Latin biblia. 6000 francs. A kormeghatározás helyes: XIII. sz. vége. Lokalizálás megint hiányzik. Nézetünk szerint föltétlenül olasz földön készült, a miniatűrök (V. tábla) stílje szerint valahol Lombardia és Emilia határán.

9. Latin biblia. XIII. sz. 5000 francs. Közelebbi meghatározást nem mond a leírás. Azt hisszük, a század közepéről való; a miniatűrök (VI. tábla) hasonló vidékre utalnak, mint a 8. számnál, de más, némi francia hatás alatt (arczok!) dolgozó műhelyre.

11. Breviarium Franciscanum. XV. század második fele. 20.000 frcs. (XXXVII. tábla.) A miniatűröket Olschki Paolo d'Ancona (Bibliofília, X: 46.) nyomán a firenzei Francesco d'Antonio del Chericonak tulajdonítja. Inkább iskola-munka.

13. Catherina, S., de Senis. Legenda. XV. sz. Olasz. 15.000 frcs. A gyűjtemény legérdekesebb darabja, melynek különleges műtörténeti becséről a kiadónak, úgy látszik, nem volt tudomása. Mint terminus post quem 1461 állapítható meg. Az utolsó lap bejegyzése szerint «Jacobus Macharius Venetus» a scriptor. A 10^a lap keretdiszítésének és inicziáléjának alapmotívuma az egymásba fonódó kigyóvonal (intrecci, entrelacs). E motívumon sajátos diszítési típus épül föl, melylyel a XV. századi velencei, firenzei és nápolyi miniatűrfestészetben gyakran találkozunk; bennünket különösen azért érdekel, mert Corvinákban is előfordul. Az említett lapon kívül még 50 inicziálé alkotja a codex miniált diszítését. A 10^a lap alsó lapszélén a miniatűr nevét olvassuk: «India fecit». Tullio India veronai festő volt, a ki a miniatűrön kívül freskó- és arczképfestéssel foglalkozott s másolt Ráfael után (Pozzo, 76., Rosini, V: 342., Nagler, VI: 449.). Rendszeren «India il vecchio»-nak hívták, megkülönböztetésül szintén festő, s 1568—84 tájt működött fiától, Bernardinótól, a ki atyjánál jelesebb művész volt. Tullio igazi ereje a miniatűrfestészetben nyilatkozott meg, falfestményein is mint miniatűr gondolkodott. Korának egyik legünnepeltebb miniatürora s mindeddig csak egy művét ismerjük: az Olschki-codex miniatűrjeit. A codexet eredetileg a milánói Museo Cavalieri-ban őrizték, a honnan Dumoulardhoz, majd a Pietro Vergani közvetítésével Butlerhez, Londonba került; ¹ hogy innen közvetlenül került-e a firenzei antiquarius birtokába, azt nem tudjuk.

15. Diogenes Laertius. Vitae. XV. sz. második fele. 1600 frcs. Cosimo Medici számára készült. Firenzei miniatűr, egyszerűbb intreccik.

16. Djami. Juszuf és Zulejka regénye perzsa versekben. Papír.

¹ Francesco Carta: Codici, corali e libri a stampa miniati della Biblioteca Nazionale di Milano. Roma, 1891. p. 56.

XVI. sz. 80. Lakkal bevont eredeti kötés. 16 jellegzetes miniatür, alakokkal. Ára 1000 frcs, a mi nem nagy, tekintetbe véve a képes keleti kéziratok s általán a keleti művészet iránt ma tapasztalható érdeklődést.

17. Evangelia IV latine. «X. sz.» 8000 frcs. Az írás későbbi korra mutat, úgyszintén némely járulékos ékítmény. A díszítés szervezete és fontosabb részei, első sorban figurális részei valamely X. századbeli jobb minta gyenge, rossz technikájú másolatai.

Számos Horae. A francziák és flamandok aránylag magas árúak, az olaszok olcsóbbak.

23. Horae. XV. sz. vége. Francia. 12.000 frcs.

26. U. a. XIV. sz. vége. «Francia». 4000 frcs. A miniatürök stíljé után valószínűleg északfrancia, bár a naptárt nem ismerjük.

27. U. a. XV. sz. közepe. Francia. Eladva 30.000 frcs-ért. 40. 192 levél (végén 1—2. lap hiányzik), 16 nagy, 26 kisebb miniatür, 384 bordure. Havi foglalkozások. Jelentékeny, vsz. párisi mester munkája.

30. U. a. XV. sz. eleje. Francia. 25.000 frcs. Ikonográfiailag becses.

28. U. a. XV. sz. közepe. Francia. 20.000 frcs. Azt hisszük, oly burgundi mester alkotása, ki megfordult Olaszországban, vagy ott dolgozott; ezt nemcsak az összegző formalítás tételezteti föl, hanem Milánóra utaló egyes arcztípusok is.

35. U. a. XV. sz. Francia. 4000 frcs. A miniatürök előbbivel egy műhelyből, ha ugyan nem egyazon mestertől. Az írás 28. és 35.-ben teljesen különböző.

47. Lectiones in Evangelia. XV. sz. vége. «Francia». A két előbbivel, kivált a 35-tel rokon. E csoporttal összeköttetést árul el a pármái Corvina (Carraffa) miniátora, különösen a mi a mintázás módját és a hajtékok képzését illeti. A 47. annyiban is közelálló a Carraffához, hogy mindkettőn arany árnyékolást találunk. Mindezeknél nem gondolunk ugyanegy mesterre, csak a kapcsolatra akarunk rámutatni; további megállapítások itt nincsenek helyén. A 47. keretelése és írása inkább 35.-hez, mint 28.-hoz áll közel.

50. Officium B. Mariae Virginis secundum usum Romanum. XV. sz. eleje. Firenzei iskola. 2000 frcs. A Paolo d'Anconától származó meghatározással (Bibliofilia, X: 49.) nem értünk egyet. A miniatürök mindenestre a XV. sz. közepéről származnak. Cosmè Turától befolyásolt ferrarai mester művei.

51. U. a. XV. sz. vége. Boccardino vecchio (Firenze). A Pandolfinicsalád czimerével. 3000 frcs-ért adták el.

52. Ordo sanctae romanae ecclesiae. XIV. sz. 1060 frcs. Közlebbi meghatározás nélkül. Kétségkívül bolognai munka, a Niccolò da Bolognát közvetlenül megelőző időből (1330—40.). Számos analógia. Plasztikus gótikus írás, ú. n. littera bononiensis.

54. Petrarca. I. Trionfi. XV. sz. vége. Olasz. 1500 frcs. Intreccik; firenzei iskola.

55. Pontificale Romanum. 1451. Olasz. 4000 frcs. A miniatürök véleményünk szerint Niccolò da Bologna valamely kései, archaizáló követőjétől származnak.

57. Psalterium, XIV. sz. Olasz. 2500 frcs. Félreismerhetlenül bolognai miniatűrök, a XIV. sz. elejéről, még bizantinikus nyomokkal.

60. Thomas de Senis. Legenda Catherinae de Senis. 1430—40. tájt. Olasz. 1000 frcs. Szintén bolognai mester kevéből való két inieziáléval.

61. Tractatus varii philosophici et astronomici. XIV. sz. 2000 frcs. A részben kiadatlan, érdekes kézirattal G. Boffito foglalkozott a Bibliofiliában (X:325.); szerinte a másoló a szerkesztővel azonos, 1300 táján dolgozott. Olschki a miniatűröket érthetetlenül a XV. századba teszi; nézetünk szerint a XIV. század elejéről, másodrendű bolognai mestertől erednek; meggyőző analógiák a bolognai Museo Civicóban és a luccai Archivio Capitolareban.

A katalógus 63 számot ölel föl s 91 lapra terjed; 60 szövegkép, 1 színes melléklet, 32 fénynyomatú és 4 fototipikus tábla szolgáltatja a bő illusztratív anyagot.

Gerevich T.

Mibe kerül a német tudományos könyvpiacz egy évi termése?

Az a nem tagadható tény, hogy a tudományos irodalom gyűjtését a könyvtárak jelenlegi anyagi eszközeikkel, a folyton emelkedő termelés következtében egyre tökéletlenebbül képesek végrehajtani, arra birta Wilh. Ermann bonni egyetemi könyvtári tisztviselőt, hogy a Hinrichs-féle jegyzék alapján kiszámítsa, mibe kerül a német könyvpiaczon 1908 második és 1909 első felében megjelent tudományos könyvek és folyóiratok beszerzése. A *Zentralblatt für Bibliothekswesen*-ben (XVII: 166—67. l.) megjelent érdekes táblázatból álljanak itt a következő adatok: Az összes tudományok körében megjelent tankönyvek ára 6322 M.: ebből 3560 M. esik újabb kiadásokra, 1921 M. pedig folytatásokra. Egyéb nem időszaki mű beszerzési ára 25.145 M., ebből új kiadás 3037 M. és folytatás 9801 M., végül a folyóiratok ára 28.839 M.-t tesz ki, úgy hogy az összes új anyag beszerzésére 60.306 M. volna szükséges. Az egyes szakok közt az összeg igen különbözőkép oszlik meg. Legtöbbbe kerül az orvosi szak: 9583 M.-ba, legkevesebbe a szláv és kelta filológia: ezek együttvéve 95 M.-t igényelnek. 3000 M.-nál nagyobb összegre volna még szükség a következő szakoknál: jogtudomány (4872 M.), természettudomány és ált. élettan (3087 M.), történelem (4783 M.), építészet, mérnöki tudomány és bányászat (3786 M.), képzőművészet (4288 M.). Évi 300 M.-nál olcsóbban csupán két szak adja: a csillagászat (280 M.) és a már említett szláv és kelta filológia. *gl.*

A 42 soros Gutenberg-biblia hasonmáskiadása ügyében, melyet folyóiratunk tavalyi évfolyamában ismertettünk,¹ a Literarisches Zentralblatt (1910 ápr. 1. sz.) híradása szerint a két versengő kiadó közt békés megállapodás jött létre. E szerint a lipcei Insel-Verlag fogja kiadni a 42 soros bibliát, Welter pedig, e kiadvány II. kötetének megjelenése után egy évvel megindítja a 36 soros biblia hasonmáskiadását. *G. P.*

¹ 1910. évf. 380—381. l.